

Metsätalous muuttaa yhteiskuntaa - ja päinvastoin

Metsätalous muuttuu omaehtoisesti ja ulkoisten tekijöiden vaikutuksesta. Molemmissa tapauksissa yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat suoraan tai välillisesti siihen, mitä metsätaloudessa tapahtuu.

Kaskinauris ja terva hävisivät metsien tarjoustuotteiden joukosta, maatalous vakinaistui ja rautalaivat valtasivat maailman meriä. Halpa öljy vei halkopinot, mutta öljyn kallistuminen ja metsäenergian kehitystyö ovat uudestaan kohentaneet puuperäisiä liekkejä. Metsäteollisuuden kasvu synnytti kysyntää kaikelle puulle, mikä korjuun ja metsänhoidon kehittämisen kanssa loi edellytykset edistyvälle metsätaloudelle. Kaupungistuminen muutti metsänomistajakuntaa ja voimisti virkistystarpeita. Ympäristöhuolen ja -liikkeen kasvun myötä metsien monimuotoisuus nousi huomion kohteeksi.

Muutosten tahdissa pysyttävä

Metsätalous ei ole ollut yksin yhteiskunnallisen muutoksen kohde vaan myös osa yhteiskuntaa muuttavaa kehitystä. Maamme teollistuminen ja modernisaatio perustuivat runsaiden metsävarojen ja kansainvälisen kysynnän yhteisvaikutusta hyödyntävään metsäteollisuuden kasvuun. Suomi on edelleenkin metsäklusteriyhteiskunta, mutta klusterin vaikutus yhteiskuntaan on oleellisesti pienempi kuin vielä 1970-luvulla. Metsän ja yhteiskunnan keskinäisessä suhteessa yhteiskunnalliset vaikutukset ovat Suomessakin tulleet entistä määräävämmiksi ja samalla erilaisiksi kuin aikaisemmin. Metsäväen on yhä tarkemmin seurattava maan ja maailman muuttumista. Mikä liikuttaa yhteiskuntaa ja maailmaa? Ja Georg Otsin sanoin "mihin suuntaan?" Kansainvälisesti arvostettu Castellsin yhteiskunnan muutosta koskeva trilogia (1996-98) korostaa informaation, talouden ja yritysten roolia. Hänen perustelemansa muutosprosessit ovat jo tulleet tutuiksi: informaatio- ja kommunikaatioteknologian tunkeutuminen kaikkialle, suuryritysten globalisoituminen ja yritysten joustava verkostoituminen. Ilmiöt näkyvät myös metsäsektorilla.

Epävarmuus lisääntymässä

Suomalaisten sosiologien H. Melinin ja J. Nikulan yhteenvedon mukaan "yhteiskunnallista muutosta tuottavat niin taloudellinen ja poliittinen eliitti kuin kansalaisetkin omilla valinnoillaan ja tulkinnoillaan". Melinin ja Nikulan toimittama teos "Yhteiskunnallinen muutos" (2003) viestii myös muutoksen hiipivyydestä ja ei-tarkoituksellisuudesta. "Usein...muutosprosessi tuottaa aivan toisenlaisia seuraamuksia kuin kenenkään aikomuksena tai intressinä oli". Tässä lienee eräs avain paitsi ympäristömuutosten myös globalisaation vaikutuksia koskevaan keskusteluun. Muutosten suuntaa koskevien sosiologisten arvioiden perussävy näyttää synkähköltä. Monet julkiset hyvinvointipalvelut saattavat kaupallistua pientuottajien välivaiheen kautta kansainvälisille ketjuille (R. Julkunen, mt.). Tietoyhteiskunta voi kärjistää alueellisia ja ihmisryhmien välisiä elintasoeroja, jos siitä muodostuu vain korkeasti koulutetun väestön valtakunta (P. Pyöriä, mt.). Myös maailmanlaajuisesti palkansaajien asema muuttuu uudessa kansainvälisessä työnjaossa epävarmemmaksi ja liikkuvammaksi. Sosiologit näyttävät yleensä olevan taipuvaisia uskomään epävarmuuden lisääntymiseen maailmassa. Tätä ajatellessa tulee mieleen, että pienikin metsätila saattaa olla tiettyä turvaa tuottava ratkaisu.

Onko järkevää rajaa tuottovaatimuksille?

Brasiliassa viime kesänä pidettyä Maailman sosiaalifoorumia arvioiva T. Teivainen (WSF 2003 Memorial 23/09/2003) pitää vallan keskittymistä ylikansallisille ja globaaleille instituutioille yhtenä menneen vuosituhannen tärkeimmistä muutoksista samaan aikaan kuin demokratiakäsitys on edelleen kansallisvaltiokeskeinen. Hänen mukaansa "globaali kapitalismi saattaa joutua vakavaan sen oikeutusta koskevaan kriisiin". Tämä on eräs peili, johon kansainvälisten yritysten yhteiskunnallisen vastuun kantamista heijastetaan. Suomalaisilla metsäyhtiöillä on uskoakseni edellytyksiä selvitä vertailuissa hyvin. Silti herää mieleen kysymys, onko kansainvälisen kilpailun kierteessä mitään järkevää rajaa sille, kuinka korkealle pääoman tuottovaatimus asettuu tai asetetaan. Teivainen on kriittinen myös sosiaalifoorumin nostamiin ongelmiin nähden. Keskusteluja on hallinnut globalisaation vastustaminen ja hämmästyttävän vähän on käyty "avointa debattia erilaisten visioiden välillä siitä, miten maailma tulisi konkreettisesti uudelleen organisoida, jos sosiaalifoorumin päätunnuksen mukaan, toisenlainen maailma on oleva mahdollinen". Viime vuonna käynnistyneeseen Sitran tutkimukseen "Sosiaaliset innovaatiot, yhteiskunnan uudistumiskyky ja taloudellinen menestys: kohti oppivaa yhteiskuntaa" osallistuva R. Heiskala (mt.) korostaa sosiaalisten innovaatioiden merkitystä tulevaisuuden haasteisiin vastaamisessa. Sosiaalisiksi innovaatioiksi määritellään sellaiset yhteiskunnan rakenteessa tapahtuvat muutokset, jotka johtavat taloudellisen ja yhteiskunnallisen suorituskyvyn kasvuun.

Innovaatioilla eteenpäin

Mikä on sosiaalisten innovaatioiden tarve ja rooli metsätaloudessa? Maamme metsätaloudessa on aikojen myötä tehty tärkeitä sosiaalisia innovaatioita, sellaisia kuin metsänhoitoyhdistys, metsänomistajien itsehallinto, kaikki työelämän tasot kattava koulutus sekä kansalliset metsäohjelmat. Ne ovat vieneet metsätaloutta lukemattomia virstanpylväitä eteenpäin. Uudempia sosiaalisia innovaatioita edustavat esimerkiksi polttopisteessä oleva Ylä-Lapin luonnonhoitoalue, puun käytön monipuolistamisen hankkeet ja Metso-toimikunnan vapaaehtoisuuteen perustuvat suojelumallit. Kaikkien mainittujen nykyistä tai tulevaa liikevoimaa uusien haasteiden edessä on tietenkin ajallaan pohdittava. Yhteiskunnallisten muutosten ja ehkä myös teollisuuden kehityslogiikan myötä sosiaalisen innovoinnin tarve tulevaisuuden metsätaloudessa on varmaan suurempi kuin koskaan. Tarvitaan pieniä ja suuria metsätalouden suorituskykyä ja ihmisten hyvinvointia parantavia uudistuksia. Niitä tarvitaan (edelleenkin) etenkin työmahdollisuuksien luomisessa, puun käytön kehittämisessä, luonnontuotteiden hyödyntämisessä ja luontomatkailun mahdollisuuksien toteuttamisessa, mutta myös nuorten ja muiden tavallisten kansalaisten hyvien metsäkokemusten lisäämisessä.

Globalisaatio purkanut siteitä

Metsätaloudella ja metsäteollisuudella oli aikoinaan ratkaiseva osa suomalaisen yhteiskunnan sisäisen integraation kehittymisessä. Kansainvälinen kilpailu ja globalisaatio ovat ainakin osittain johtaneet integroivien siteiden purkautumiseen. Kansaa uhkaavat uudet yhteiskunnalliset jaot; osa niistä on jo näkyvissä. Metsä on kuitenkin pysyvä osa suomalaista identiteettiä ja se on tarjonnut yhteiskunnallisen turvaverkon monissa kansakunnan kehitysvaiheissa. Kenties metsän varaan on edelleenkin mahdollista rakentaa uutta sosiaalista hyvinvointia, vahvistaa kansallista yhteenkuuluvuutta ja edistää siten metsätalouden sosiaalista kestävyyttä. Mahdollisuuksien realisoiminen vaatii metsäalalta uusia sosiaalisia innovaatioita ja ripauksen yhteiskunnallista mielikuvitusta.

OLLI SAASTAMOINEN

Kirjoittaja on Joensuun yliopiston metsätieteellisen tiedekunnan professori. Hän johtaa Metsäalan tulevaisuusfoorumin sosiaalisen kestävyuden työryhmää.